

УДК 37.091.4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-1-42>**Наталія ДЯЧИК,***orcid.org/0009-0005-1337-9982*

аспірантка кафедри педагогіки та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

(Львів, Україна) *nataliia.y.diachuk@lpnu.ua*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕТАПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Характеристика основної теми. Розвиток педагогічної компетентності психолога відбувається в контексті загального процесу трансформації різних сторін суспільного життя, у тісному взаємозв'язку з перебудовою в інших сферах, одночасно виступаючи для них джерелом забезпечення необхідного кадрового ресурсу. Проблема. Концепція розвитку педагогічної компетентності психолога є методологічною базою освітянської діяльності в умовах формування суспільства знань і соціально-орієнтованої психології та визначає методи розв'язання нагальних проблем у сфері педагогічної компетентності психолога через розуміння її цілей, завдань, змісту і технологій. Мета. Обґрунтування концептуальних засад метапредметної інтеграції у процесі формування педагогічної компетентності майбутніх психологів. Узагальнені результати. Визначено концептуальні засади метапредметної інтеграції у процесі формування педагогічної компетентності майбутніх психологів, а саме: метапредметність як принцип інтеграції змісту освіти, як спосіб формування теоретичного мислення і універсальних способів діяльності забезпечує формування цілісної картини світу в свідомості студента; розвиток психолого-педагогічної сфери суспільства значною мірою обумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою; метапредметний підхід, який часто ототожують з підходом компетентнісним забезпечує перехід від існуючої практики дроблення знань на предмети до цілісного образного сприйняття світу; компетентнісний результат освітньої діяльності є метапредметними; важливим аспектом діяльності є можливість вже на пропедевтичному етапі реальної оцінки включення змісту окремого предмета у структуру інших навчальних предметів, а також у навчальний час; викладання метапредмета тісно пов'язано з формуванням фахових компетенцій майбутнього психолога; метапредметні методи презентують особливий вид методів навчання, відповідних до метазмісту; результатом метапредметного підходу є побудова проблемної освітньої ситуації з повним комплектом педагогічних і навчальних позицій, що відрізняє метапредметний підхід від проблемного навчання.

Ключові слова: майбутні психологи, компетентнісний підхід, педагогічна компетентність, формування, концептуальні засади, метапредметний підхід, метапредметна інтеграція.

Natalia DYACHUK,*orcid.org/0009-0005-1337-9982*

Graduate student at the Department of Pedagogy and Innovative Education,

National University "Lviv Polytechnic"

(Lviv, Ukraine) *nataliia.y.diachuk@lpnu.ua*

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF META-SUBJECT INTEGRATION IN THE PROCESS OF FORMING THE PEDAGOGICAL COMPETENCE OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

Characteristic the main topic. The development of the pedagogical competence of a psychologist takes place in the context of the general process of transformation of various aspects of social life, in close relationship with restructuring in other spheres, at the same time acting as a source of providing the necessary personnel resources for them. Problem. The concept of the development of the pedagogical competence of a psychologist is the methodological basis of educational activity in the conditions of the formation of a society of knowledge and socially oriented psychology and determines the methods of solving urgent problems in the field of the pedagogical competence of a psychologist through the understanding of its goals, tasks, content and technologies. Goal. Substantiating the conceptual foundations of metasubject integration in the process of forming the pedagogical competence of future psychologists. Generalized results. The conceptual foundations of the goal of subject integration in the process of forming the pedagogical competence of future psychologists are defined, namely: metasubjectivity as a principle of integration of the content of education, as a way of forming theoretical thinking and universal methods of activity ensures the formation of a holistic picture of the world in the mind of the student; the development of the psychological and pedagogical sphere of society is largely

determined by the nature of a person's life, his worldview, and socially responsible behavior; metasubject approach, which is often identified with the competence approach provides a transition from the existing practice of dividing knowledge into objects to a holistic pictorial perception of the world; competence results of educational activities are metasubjects; an important aspect of the activity is the possibility already at the propaedeutic stage of real assessment of the inclusion of the content of a separate subject in the structure of other educational subjects, as well as in educational time; teaching the metasubject is closely related to the formation of professional competencies of the future psychologist; metasubject methods present a special type of teaching methods corresponding to metacontent; the result of the meta-subject approach is the construction of a problematic educational situation with a full set of pedagogical and educational positions, which distinguishes the meta-subject approach from problem-based learning.

Key words: future psychologists, competence approach, pedagogical competence, formation, conceptual foundations, metasubject approach, metasubject integration.

Постановка проблеми. Загальна педагогічна компетентність фахівця охоплює комплекс соціально-педагогічних знань, умінь і навичок для забезпечення розвитку психолого-педагогічної культури і свідомості як особи, так і суспільства загалом. Розвиток педагогічної компетентності психолога відбувається в контексті загального процесу трансформації різних сторін суспільного життя, у тісному взаємозв'язку з перебудовою в інших сферах, одночасно виступаючи для них джерелом забезпечення необхідного кадрового ресурсу.

Концепція розвитку педагогічної компетентності психолога є методологічною базою освітньої діяльності в умовах формування суспільства знань і соціально-орієнтованої психології та визначає методи розв'язання нагальних проблем у сфері педагогічної компетентності психолога через розуміння її цілей, завдань, змісту і технологій.

Головною парадигмою педагогічної компетентності психолога є розуміння того, що розвиток психолого-педагогічної сфери суспільства значною мірою обумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціальне відповідальною поведінкою.

Метапредметний підхід вимагає спеціально організованої підготовки вчителів. Потрібна організаційно-діяльнісна технологія поступового виявлення і включення метапредметних елементів в навчання звичайним предметам. Вчителям належить виділити фундаментальні освітні об'єкти, запланувати навчальну діяльність по відношенню до них, провести первинну діагностику підготовленості студентів. Потім, провівши систему занять, продіагностувати отримані результати, скорегувати подальшу методику.

Аналіз досліджень. Сучасні вимоги до роботи закладів вищої освіти передбачають, на думку Л. Дольнікової «пошук інноваційних, ефективних форм і методів навчання, перегляд і удосконалення програм, навчальних планів, створення інтегрованих курсів дисциплін, які забезпечують якість знань, обґрунтовують нові функції педагогіки вищої школи, яка останнім часом знаходиться

в пошуку ефективних підходів у навчанні та вихованні студентства» (Дольнікова, 2016: 274).

У психолого-педагогічній та спеціальній літературі досліджувалися «питання стосунків педагогіки та психології. Трактуючи цю проблему, виходимо з переконання, що в педагогіки і в психології завдання різні. Психологія – наука описова чи пояснювальна; вона має свій предмет і ним є не навчання чи виховання, а психіка людини. Щодо педагогіки, то її завдання нагадує функцію терапії щодо людського тіла. Вона не може обійтись без анатомії, але панівною наукою в лікарні є все ж медицина, яка ставить собі за мету щось поліпшити, змінити в тому, що вивчає анатомія. Крім того, викладач потребує бачити людину в цілості – не лише її психіку, але також її духовні, соціальні та фізичні функції і можливості, до чого психолог вдається не завжди» (Вишневецький, 2006: 212).

Низка наукових праць присвячена проблемі інтеграції, яка «забезпечує можливість створення взаємозв'язків між навчальними дисциплінами; розкриває роль і місце міжпредметних зв'язків у системі освіти; визначає ідею про необхідність інтеграції змісту навчальних дисциплін для отримання цілісних знань; характеризує методи викладу навчального матеріалу викладачем при інтегративному підході» (Лавніков & Лесик, 2020: 197).

Особливої уваги дослідників в останні роки вимагає метапредметний підхід до навчання. Л. Летюча та І. Бочарова вважають, що «метапредметний підхід перетворює навчання на процес саморозвитку і розширює горизонт його пізнання. Розвиток у студентів метакомпетенцій, з одного боку, дозволить здобувачам освіти керувати інформацією, знаннями, рефлексивними механізмами, своїм інтелектуальним розвитком у процесі навчання, з іншого – служитиме базисом для набуття інших компетенцій, у тому числі й професійних» (Летюча & Бочарова, 2022: 90). В. Галатюк визначає метапредметний підхід як «один з підходів навчання, передбачає, що студент опановує не тільки систему знань, а й освоює універсальні способи навчальної діяльності, універ-

сальні принципи і загальні універсальні стратегії пізнання і з їх допомогою здатний сам знаходити необхідну інформацію про світ та здобувати життєвий досвід» (Галатюк, 2022: 43).

Грунтовні дослідження можливостей метапредметного підходу провела І. Гузій. Авторка зазначає, що «при побудові метапредметного сценарію на підставі спеціального логічного аналізу і логічного опрацювання проблемної теми виявляє не саму проблему, інакше це буде підказкою для здобувача освіти. Викладач формує й організовує відносини між учасниками освітнього процесу, залученими до обговорення цієї проблемної теми, у вигляді навчальних ситуацій відповідно до виокремлених позицій, водночас створюючи структуру проблемної ситуації» (Гузій, 2020: 62).

Проблемі метапредметності також присвячені праці С. Трубачевої (Трубачева, 2015; Трубачева & Черноус, 2016), Л. Клименко (Клименко, 2020) та ін. Водночас, означена проблема не була об'єктом цілісного педагогічного дослідження.

Мета статті – обґрунтування концептуальних засад метапредметної інтеграції у процесі формування педагогічної компетентності майбутніх психологів

Виклад основного матеріалу. Провідними компонентами педагогічної компетентності психолога є її зміст і організаційно-освітні технології. Вони мають певні особливості як загально педагогічного, так і професійно-психологічного характеру. Практичні компоненти педагогічної компетентного фахівця, незалежно від профілю його діяльності, формують мотивацію та вміння ефективно використовувати нові знання для розвитку особистісного потенціалу професійної діяльності.

Метапредметний підхід, який часто ототожнюють з підходом компетентнісним забезпечує перехід від існуючої практики дроблення знань на предмети до цілісного образного сприйняття світу. Він поєднує ідею надпредметних знань з ідеєю рефлексивності стосовно до цих знань і способів діяльності. За таких умов студент сам дізнається про спосіб своєї роботи з новим поняттям, а викладач створює умови для того, щоб студент почав рефлексувати власний процес роботи. Тобто, метапредметний підхід хоча і допомагає уникнути небезпек вузькопредметної спеціалізації, однак не передбачає відмову від предметної форми, а її розвиток.

Метапредметність не може бути відірвана від предметності. Загалом, метапредмет стоїть за одним предметом чи кількома предметами, знаходиться в їх основі і кореневій системі їх взаємозв'язку.

Компетентнісні результати освітньої діяльності є метапредметними: способи діяльності в рамках освітнього процесу, у вирішенні проблем в реальних ситуаціях, освоєння студентами на базі одного, декількох навчальних предметів тощо.

Метапредметний підхід оновлено трактує науково-методичне забезпечення, тому важливо, щоб метапредмети будувалися на інтегративній основі. В процесі аналізу змісту навчального матеріалу метапредмета, дуже важливим аспектом діяльності є можливість вже на пропедевтичному етапі реальної оцінки включення цього змісту у структуру інших навчальних предметів, а також у навчальний час.

Для нашого дослідження особливо важливо те, що викладання метапредмета тісно пов'язано з формуванням фахових компетенцій майбутнього психолога. Якщо його професійна діяльність буде пов'язана з освітою, то професійна компетентність чи окремі її складові, будуть входити у фахові компетенції. Якщо ж студент у майбутньому орієнтується на суто психологічну діяльність, то педагогічна компетентність включається у компетентності загальні.

Метапредметний зміст освітніх стандартів містить реальні об'єкти досліджуваної дійсності; метапредметні вміння, навички, узагальнені способи діяльності; ключові (метапредметні) освітні компетентності тощо. Таким чином, метапредметність – це розуміння студентом: яким способом він отримав ті чи інші знання; яких знань йому не вистачає; яким способом він зможе їх отримати. Це передбачає передачу студентам не просто знань, а саме діяльнісних способів роботи зі знаннями.

В освіті під метазнаннями розуміють знання про знання, про те, як вони влаштовані і структуровані. Метазнання вони становлять атрибут пізнавальних процесів. Наприклад, у штучних системах вони присутні завжди, зокрема у виді схем в базах даних або стратегій управління в системах.

Узагальнюючи наукові положення, що розкривають сутність метадіяльності і її компонентів (метазнань, метаспособів, метавмін тощо) доцільно підкреслити, що методологічною основою їх обґрунтування як самостійних феноменів освіти є компетентнісний та інтегративний підходи.

Метапредметні методи презентують особливий вид методів навчання, відповідних до метазмісту навчання. Привласнені метаспособи, загальнонавчальних, надпредметних вмінь і навичок є метавміннями, які мають універсальний характер стосовно змісту освіти.

У сучасній науці до них відносять: теоретичне мислення на рівні узагальнення, систематизації, визначення понять, класифікації, доведення тощо;

критичне мислення, що складається з умінь аналізу, висування гіпотези, формулювання виведення, встановлення аналогій, причинно-наслідкових зв'язків, аналізу оцінки та достовірності; творче мислення з властивими йому оригінальністю, нетривіальністю, незвичністю висловлюваних ідей, яскраво вираженого прагнення до інтелектуальної новизни; якість мислення (швидкість, гнучкість, глибина тощо); навички роботи з інформацією (пошук, аналіз, переробка; інтерпретація, оцінка, зберігання і пред'явлення); регулятивні вміння (володіння способами (прийомами, діями) застосування знань про діяльність, цілепокладання, планування, прогнозування результату, процесу і умов, самоконтроль, самокорекція, самооцінка тощо).

Метапредметність як принцип інтеграції змісту освіти, як спосіб формування теоретичного мислення і універсальних способів діяльності забезпечує формування цілісної картини світу в свідомості студента. При такому підході в студентів формується підхід до досліджуваного предмета як до системи знань про світ. Єдине, що може об'єднати навчальні предмети – це формування загальних способів діяльності студентів, передача студентам не просто знань, а саме діяльнісних способів роботи зі знаннями і, відповідно, діяльнісних одиниць змісту навчання.

Саме це є загальним підставою для метапредметної інтеграції, яка відбувається на основі відношення студента до освітнього об'єкту і формування змісту навчання на основі інших галузей знань. Наприклад, поняття може розглядатися в якості діяльнісної одиниці змісту. За кожним поняттям можна відновити спосіб його появи і розвитку. Якщо викладач розкриває для студента саме такий спосіб навчання і передає формує можливість власного дії студента, то викладач працює з поняттям як з діяльнісною одиницею змісту освіти. У такому ж ракурсі можна подавати

не тільки поняття, але також моделі, ідеалізації, схеми, системи знань, завдання, проблеми тощо.

Результатом такого підходу є побудова проблемної освітньої ситуації з усім набором педагогічних і навчальних позицій. Це, власне, і відрізняє метапредметний підхід від просто проблемного навчання.

Висновки. Таким чином, концептуальними засадами метапредметної інтеграції у процесі формування педагогічної компетентності майбутніх психологів визначено такі: метапредметність як принцип інтеграції змісту освіти, як спосіб формування теоретичного мислення і універсальних способів діяльності забезпечує формування цілісної картини світу в свідомості студента; розвиток психолого-педагогічної сфери суспільства значною мірою обумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом, соціально відповідальною поведінкою; метапредметний підхід, який часто ототожнюють з підходом компетентнісним забезпечує перехід від існуючої практики дроблення знань на предмети до цілісного образного сприйняття світу; компетентнісний результат освітньої діяльності є метапредметними; важливим аспектом діяльності є можливість вже на пропедевтичному етапі реальної оцінки включення змісту окремого предмета у структуру інших навчальних предметів, а також у навчальний час; викладання метапредмета тісно пов'язано з формуванням фахових компетенцій майбутнього психолога; метапредметні методи презентують особливий вид методів навчання, відповідних до метазмісту; результатом метапредметного підходу є побудова проблемної освітньої ситуації з повним комплектом педагогічних і навчальних позицій, що відрізняє метапредметний підхід від проблемного навчання.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення метапредметного змісту педагогічної компетентності майбутнього психолога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник. Дрогобич: Коло. 2006. 326 с.
2. Галатюк, В. О. Застосування метапредметного підходу на заняттях іноземної мови в молодшій школі. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації*. 2022. Вип. XV. С. 43–46.
3. Гузій І. С. Інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи: дис. д-ра філософії: 01 Освіта / Педагогіка, Львів. 2020. 267 с.
4. Дольнікова Л. В. Інтегративний підхід до структурування змісту природничих дисциплін в гетерогенній групі іноземних студентів на підготовчому факультеті. *Молодий вчений*, 2016. Вип. 31, том 4. С. 519–523.
5. Клименко Л. О. Підготовка вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти до забезпечення студентів метапредметними знаннями та способами діяльності. *Теорія, методика і практика професійної освіти*. 2020. Вип. 87. № 4. С. 58–70.
6. Лавніков О. А., Лесик А. С. Інтегративний підхід у системі вищої освіти: поняття і особливості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. 2020. № 1 (19). С. 195–199.
7. Летюча Л., Бочарова І. Застосування метапредметного підходу під час навчання іноземній мові в умовах on-line. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 48. № 3. С. 87–91.

8. Трубачева С. Е. Метапредметний аспект формування загальнонавчальних компетентностей студентів в умовах профільного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 36. С.183–185.

9. Трубачева С. Е., Чорноус О. В. Метапредметна діяльність старшокласників в умовах профільного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 38. № 1. С. 298–301.

REFERENCES

1. Vyshnevskiy O. (2006). Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky. [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. Vyd. druhe. Drohobych: Kolo. [in Ukrainian]

2. Halatiuk V. O. (2022). Zastosuvannia metapredmetnoho pidkhodu na urokakh inozemnoi movy v molodshii shkoli. [Application of the meta-subject approach in foreign language lessons in junior high school] *Suchasni filolohichni doslidzhennia ta navchannia inozemnoi movy v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii*, XV, 43–46. [in Ukrainian]

3. Huzii I. S. (2020). Intehrativnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv informatsiinoi, bibliotechnoi ta arkhivnoi spravy. [An integrative approach to the professional training of future information, library and archival professionals]. *Dys. d-ra filosofii*. NU «Lvivska politehnika. Lviv. [in Ukrainian]

4. Dolnikova L. V. (2016). Intehrativnyi pidkhid do strukturuvannia zmistu pryrodnychkykh dystsyplin v heterohenii hrupi inozemnykh studentiv na pidhotovchomu fakulteti. [An integrative approach to structuring the content of natural sciences in a heterogeneous group of foreign students at the preparatory faculty]. *Molodyi vchenyi*, 4(31), 519–523. [in Ukrainian]

5. Klymenko L. O. (2020). Pidhotovka vchyteliv u systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity do zabezpechennia uchniv metapredmetnyimi znanniamy ta sposobamy diialnosti. [Training of teachers in the system of post-graduate pedagogical education to provide students with meta-subject knowledge and methods of activity]. *Teoriia, metodyka i praktyka profesiinoi osvity*, 4 (87), 58–70. [in Ukrainian]

6. Lavnikov, O. A., Lesyk, A. S. (2020). Intehrativnyi pidkhid u systemi vyshchoi osvity: poniattia i osoblyvosti [Integrative approach in the system of higher education: concepts and features]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia – Bulletin of Alfred Nobel University*, 1(19), 195–199. [in Ukrainian]

7. Letiucha L., Bocharova I. (2022). Zastosuvannia metapredmetnoho pidkhodu pid chas navchannia inozemnoi movy v umovakh on-line. [Application of the metasubject approach during foreign language learning in online conditions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 48, 3, 87–91. [in Ukrainian]

8. Trubacheva S. E., Chornous O. V. (2016). Metapredmetna diialnist starshoklasnykiv v umovakh profilnoho navchannia. [Metasubject activity of high school students in the conditions of specialized training]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 1(38), 298–301. [in Ukrainian]

9. Trubacheva, S. E. (2015). Metapredmetnyi aspekt formuvannia zahalnonavchalnykh kompetentnosti uchniv v umovakh profilnoho navchannia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 36, 183–185. [in Ukrainian]